

שיעור מהגר"מ רוזנר שליט"א

כמה הערות מעשיות. חלק גדול מהשאלות במטבחים שלנו קשורים מאד לדיני זיעה, נתמקד בכמה מקרים הערות קצרות ומצויות.

א. כשרוצים לתבל תבשיל בשרי שע"ג האש, אם יצקו פנימה לתוך התבשיל, גם אם מספיק רחוק שהזיעה תהיה לא יס"ב, עדיין לפי הפמ"ג¹ יש כאן ממשות של זיעה שנכנסת לתוך הכלי שבו התבלין ומתערבת בתוכו, ונהפך התבלין לבשרי ואסור לעשות כן אם בדעתו להשתמש בו לחלבי ואם אח"כ ישתמשו בו לחלבי צריך שישים. כמו כן כשמטגנים שניצל או קציצות בשריות, הדרך שכשנגמר השמן במחבת מוסיפים עוד שמן, ואם שופכים ע"ג מחבת רותחת פעמים שהזיעה עולה ונכנסת לתוך בקבוק השמן, ונמצא שהתערב טעם בשר בשמן ואסור לעשות כן אם בדעתו להשתמש בו לחלבי. לכן יש לייחד שמן בשרי וחלבי וכן תבלינים, או להעביר לכוס וממנה לערות. וולענין דיעבד - עי' שו"ע סי' קג ס"ד וש"ך סקי"ד, ויל"ע אם להמחבר שמן סויה קנולה וכדו' הם כשמן זית לענין זה]

ב. עוד שאלה מצויה, והרבה שאלות מגיעות מזה, כשרוצים להוסיף מים רותחים מהמיחם לתוך שיירי הקפה עם חלב, בדרך כלל עולה זיעה, ויש כאן עירו של חם לתוך צונן שיש בו דין שלכל הפחות כדי קליפה הוא מבליע, הרי המים קבלו טעם חלב ומעלים אדים ונבלעים האדים במיחם ונהפך לחלבי וגם אם אין האדים יס"ב היות שהמיחם יס"ב הוא בולע. [כהפמ"ג הנ"ל]². וכשרוצים להוסיף מים חמים מהמיחם לטשולנט באופן ישיר הרי עולים הרבה אדים והקומקום נהיה טרף אם זה

1. נתבאר פרק ד סעיף ג ובפרק ו סעיף יב.

2. והנה הנושא בזה הוא נ"ט בר נ"ט לכתחילה כשרוצה לאכול עם בשר, וכן מה דין המים שבקומקום בשעת העירוי. [וכן כפי המבואר בהמשך בעירו לתוך החמין הבשרי הרי נעשה בב"ח באותו מעל"ע וגם לאחר יומו עי' ש"ך צ"ג סק"ד] והנה הכריע הרמ"א (סי' קה ס"ג) שניצוק בדיעבד לא נאסר וגם אם עולה הבל לא איכפ"ל, אבל באופן שעולה זיעה צ"ע, והנה אף אם יש שישים בקומקום לא הרוחנו מפני שהקדירה נאסרת כמבואר ברמ"א (סי' צב סעי' ה) אך הב"מ (שם) מיקל בדרכו להשתמש בשפע בזה, והשאלה אם ע"פ רוב יש שישים במים נגד השירים של החלב בכוס, והנה אם הזיעה לא יס"ב רק שהקומקום חם שהיס"ב הרי אז אוסר רק שיעור הזיעה מהחלב שנבלע בקומקום ואז ודאי יש שישים נגד זה וזה דרכו בשפע ומותר לכתחילה בצירוף שיטת היד יהודה שזיעה שאין יס"ב לא אוסרת כלל, [ואמנם אם יש כמה עירוים הרי צריך שישים נגד כולם וגם מצוי שמשמששים עם כמעט כל המים שבקומקום ונשאר בו ממש מעט והמים והקומקום רותחים ובמצב זה אין שישים נגד הבלע, ואם הבלע נאסר משום בב"ח גם המים נעשו חנ"נ וצריך שישים כנגדם וגם אם יוסיף מים להרתיח מחדש לא יהא שישים נגד המים שנשתיירו מתחילה ונאסרו. הערת הרב] ומכיון שעל פי רוב זה לא יס"ב בזיעה [כמ"ש הפמ"ג (צד מ"ז סק"א) שמחוץ לקדירה אין היס"ב] יש להקל ובפרט באינו ב"י מותר לכתחילה בזה. וגם לו יצויר שיהא יס"ב ואז הרי צריך נגד כל החלב ואינו ודאי שיש שישים מ"מ הלא זיעה זו מכלי שני הוא ובכלי שני לרוב שיטות לא מבליע [וראה פ"ת (סי' צד סק"ז)], ואין לומר שזה זיעה מהעירו של כלי ראשון שהלא העירו עצמו לא נהיה חלבי שזהו ניצוק ולא נהיה חלבי ואיך הזיעה ממנו תאסור, ואמנם י"א שבלא נפק הקילוח מכ"ר נחשב עדיין כ"ר [ועי' פמ"ג (סי' צה ש"ד יח) שהעמיד בזה מחלוקת ורצה לחלק בין אם זה עומד על האש או לא ומשמע שם שלמעשה זה ספק אולי גם באיז עומד

אירע בתוך מעל"ע, ואם הוא אב"י מהחלב ע"י שו"ע סי' צג ס"א וש"ך שם סק"ג. [ואם היה רק המקרה השני לא יהיה אפשר לעשות בו מים לקפה עם חלב]. ומקובל אצלנו במקרים אלו לעניין דיעבד הוא, שהרא"ש דן האם כלי חם מקבל זיעה או דוחה אותה³, מן המציאות נראה שאם הכלי קרוב 15-20 ס"מ היא תעלה על הכלי למרות שהוא רותח, ואם מוגבה 20-25 ס"מ עולה ובורחת לצדדים, כך זה בדרך כלל. לכן בדיעבד, אם עירו מקרוב אוסרים הכל. אם עירו ממרחק מתירים הקומקום בדיעבד. בדרך כלל המציאות שמערים יותר מקרוב⁴.

ג. אותו דבר כשמכנים עיסה לתינוקות כמו 'פורמולה' שבחלק יש שאלות של תערובת מאכ"א, אם שופכים מהקומקום לתוכו, המים בולעים מהתערובת הזו והאדים שעולים לקומקום יאסרו אותו. וכן לאלו שעובדות במקומות שיש גם חילוניים ויש קומקום שעומד לכולם, מצוי מאד שהחילונים שופכים מהקומקום למנה חמה שיש בזה כל השאלות שבתורה⁵ והקומקום נאסר, ויהיה אסור לשומרי תורה להשתמש בו לכל דבר. וכן בתי הארחה ובתי חולים וכדו' שמתארחים אנשים שלא מקפידים על כשרות. וגם אם הוא סתם כלים שאינו ב"י זה רק בדיעבד שאינו אוסר אך אינו מתיר לכתחילה. ולא יועיל להרתיח מים בשביל הגעלה מפני שבלע מבחוץ, וכל עוד שלא הוגעל מבחוץ יכול לפלוט לבפנים⁶.

ד. עוד מקרה מצוי בבתים שלנו ששמים ליד החמין על הפלטה דוד עם מים חמים, ומצוי שהאדים פורצים מהמיחם דרך המכסה שאינו סגור לגמרי אל החמין או שפורצים אדים מהחמין אל המיחם, ואז גם הם וגם הכלי יס"ב וצריך שישים כנגד

על האש] ולפי"ז הזיעה שעלה ממנו זהו זיעה מכ"ר, והנה היד יהודה (סי' צב סקמ"ז ובקצר סקס"ג) מתיר בקילוח מקדירה שאינה ע"ג האש. וא"כ יש לסמוך עליו לגבי נ"ט בר נ"ט לכתחילה ובפרט באינו בן יומו, ואמנם אם זה מדור מים שעומד על האש עדיין צ"ע, אך בזה ודאי יש שישים שזה יותר גדול נגד החלב וזה דרכו בשפע ואפשר לסמוך על הבית מאיר בזיעה שמתפשט לצדדין. ולגבי אותם המים מצד אחד זה יותר חמור ומצד שני זה יותר קל שזה לא נידון של נ"ט בר נ"ט לכתחילה שכבר נתבשל וא"כ יש להקל בזיעה המתפשט לצדדין שלא נחמיר בנתבשלו. ואף שזה מקושר נסמוך על הבית אפרים שגם בשעת בישול יש נ"ט בר נ"ט וא"כ יש לצדד להקל בזה בשעת הדחק. 3. נתבאר בפרק ו סעיף א-ג. ונתבאר שם שבזיעה שאין היס"ב ודאי יש להקל בזה. וגם אם היס"ב מבואר בחכמת אדם (נט ה) להקל בזה.

4. במקורות הדברים שנתבאר היטב שם בהערות וכן בסימן ו בארוכה לא נתבאר חילוק זה בפוסקים בין שעירו ממרחק לעירו מקרוב. וגם אם הוא כך מסברא אבל מקור אין בזה. וכנראה המקור לזה מהגר"י קופשיץ וצ"ע.

5. איש איש כפי הנהגתו.

6. א.ה. ואחד עורר על מקום עבודה ויש שם א' שאינו שותומ"צ שניקה צלחתו שאכל בה מנה בשרית בעירו מהמכשיר למים חמים (מכשיר מפלסטיק תמי 4) והשאלה; א, אם הדוד נטרף. ב, אם מותר להשתמש בו עם חלב. והנידון הוא שגם כשהוא אינו בן יומו אבל ע"י שימוש בפתיחת המים, המים מגיעים למקום הבלע ובולעים ממנו וזהו כמו לכתחילה שאסור. והנה יש לזיעה מקום להתפשט ויש להקל בספק יס"ב ואמנם אם המכשיר הוא חם הרי אוסר גם אם אין היס"ב, והנה אם הוא מפלסטיק אין היס"ב מבחוץ רק אם פיו ממתכת ולכאורה אם הוא ממתכת יש לסמוך שהשימוש הבא יחשב כהגעלה וכשאינו ב"י [לאחר שבת וכדו'] מועיל הגעלה בפחות

כל התבשיל והכל נהייה בשרי, ואסור להשתמש במיחם לחלב וגם הכלי עצמו צריך הגעלה אם רוצים להשתמש בו לחלב.

ה. נידון נוסף, בבישול בשר וחלב על אותם כיריים אם גלש מהבשרי וניקו את החצובה ושמו ע"ז סיר חלבי, אם לא ניקו את המשטח שתחת החצובה, ויש שם מרק או רוטב בעין של בשר, בזמן שהחלבי ירתח יעלו אדים מהרוטב שעל המשטח ויאסור אותו, וכן להפך כשגלש חלב ואח"כ בישלו בשר יעלו אדים ויאסור אותו, ולכן צריך לנקות גם את המשטח שמתחת ולא רק את החצובה. וגם אם ניקו את המשטח עד שאין בעין של בשר, אם יגלוש חלבי על מקום שבלע מבשרי והוא ב"י, החלב יטרף, והאדים שעולים מהחלב שבלע בשר ונאסר יאסרו הסיר [הרוטב שגלש על החצובה לא יכול להיות חיבור שהוא יאסר ויאסור, כי הוא מיד נוטף למשטח, וא"כ אין כאן הרבה רוטב]. אמנם אם גלש חלבי וניקו ואח"כ בישלו פרווה בסיר בשרי, ושוב גלש, גם אם הפרווה שגלש יעלה אדים, זה לא יאסור את הסיר מדין הדחת קערות ע"י זיעה [כי המשטח חלבי וע"י הנשפך פרווה יש זיעה שמקשרת בין המשטח החלבי לסיר הבשרי] מכיון שזה במקום פתוח וכתב הפמ"ג שבמקום פתוח אין איסור הדחת קערות ע"י זיעה. [אך יתכן שהפמ"ג אזיל לשיטתו דס"ל דבכה"ג זיעה לא חשוב חיבור מלמעלה למטה אבל לדגמ"ר וסייעתו גם בכה"ג חשוב חיבור ונאסר משום הדחת קערות]. ובפמ"ג (סי' צג ש"ד סק"ד) כתב שבמקום סגור אסור ע"י זיעה⁷. ואם הסיר פרווה יהיה יותר גרוע, כי מדין יחוד תשמיש (סי' צד ס"ה) יתכן שיצטרכו לייחד הסיר למין שהיה בלוע במשטח שממנו עלו אדים⁸. אם גלש גם בשר וגם חלב באותו מעל"ע, ושוב באותו מעל"ע פרווה, הרי אותו פרווה שגלש נטרף מבליעות בב"ח שבמשטח, והאדים שמעלה לסיר יאסרו הסיר. לכן ראוי

משישים וכו' ולעז כן פולטו ואמנם למה שנבלע מבחוץ ע"י הזיעה לא היה הגעלה אך לכאורה כשאין בזיעה היס"ב ואנו באנו לאסור מכח מה שהמכשיר הוא חם ובולע הרי בזה שפיר נימא כבולעו כן פולטו ופשוט. [ובפרט לדעת החזו"א (או"ח קכ אות ד-ט) שהגעלה מבפנים מהני למה שנבלע מבחוץ ודאי מועיל כאן]. אמנם העיר הרב ע"ז שהרי אינו מעלה רתיחות ובבלע מכ"ר על האש לכו"ע צריך מעלה רתיחות ע"י מ"ב סי' תנב וכאן שהוא חם על האש ובלע הרי צריך מעלה רתיחות ואינו כן, ואמנם אולי יש עצה להרתיח המים ובאותה שעה לפתוח הברז ואולי יחשב מעלה רתיחות וגם יתכן שחלק המתכת אינו כלי אחד ממש עם כל המכשיר [ואמנם טעון בדיקה במכשיר הנ"ל אם יוצא ממנו מים בשעת הרתיחה]. והנה לגבי שימוש עם חלב הוא יותר קל שזהו נ"ט בר נ"ט ואמנם אסור לכתחילה וגם בנתבשלו אוסר הרמ"א לערב עם חלב ובאינו ב"י אין איסור לערב עם חלב רק אסור כן לכתחילה ואמנם באין לו אחר מיקל החכמ"א (כלל מח ס"ב) בזה. וכמובן כל זה לעורר הצדדים בלבד ובדיעבד בשעת הדחק [ועדיין צ"ע כנ"ל].

ומה שיש לדון עוד בכל זה האם מחמירים בספק איסור באינו בן יומו והנה בספק איסור תורה מחמירים כמבואר ברעק"א סי' קג וכן באיסור דרבנן אבל בספק איסור דרבנן לא מצינו לאסור בזה ועי' בזה. [ומש"כ ברעק"א שם ספק איסור דרבנן הנה במקורות שהביא לא נזכר בזה רק איסור דרבנן או ספק איסור תורה וכן צריך להגיה ברעק"א: ספק איסור תורה או איסור דרבנן וקצרתי בזה]

7. נתבאר בפרק ג סעיף ז וראה שם הנימוקים והטעמים.

8. אמנם לא מצוי כ"כ להורות כך שזהו אם אין לו נ"מ ומתכוון לייעדו או לבשרי או לחלבי אבל אם קנה במיוחד שיהא לו סיר פרווה הרי זה גם נחשב הפסד כזו שמעתי.

לנקות המשטח, וכשמבשלים חלבי רצוי גם לכסות את המשטח בנייר כסף כנ"ל, ובאופן הזה רחוק מאוד שיצא מכשול, כי תמיד הבשרי הוא מתחת לנייר כסף. גם אם יגלוש מהחלבי לא יגיע למטה, וישאר תמיד כלי מכלי ללא רוטב, וכמעט אין אופן שיאסר כי כדי שיכנס מתחת לנייר כסף צריך שיגלוש הרבה, ולכן הכיסוי מציל מזה. אמנם גם לולי זה, הסמוך לאש מגיע לליבון קל ודי בזה כשבלע רק בשר או חלב, אך הסיר רחב מהאש, ועיקר הגלישות בסוף הסיר, ושם לא תמיד ליבון קל, וא"א לסמוך ע"ז. וגם כשאנו ב"י, לכתחילה נט"ל פ' אסור. לכן ראוי לכסות בנייר כסף כעצה זאת.

ו. נא.ה. עוד שמענו מהרב הנ"ל שיש ליזהר בנשים העונדות טבעות בשעת הבישול אם מכניסה ידיה לזיעה שהיס"ב, הרי בולע זיעה מהבשר ואח"כ מהחלב⁹ או אם נוגע אח"כ בחלב שהיס"ב הרי זה אוסר ואף אם יש שישים אבל לכתחילה יש ליזהר בזה וגם אם נוגע בגוש הרי אוסר רק כ"נ ואין שישים, אמנם אף שכשיש חשש שהזיעה תהיה יס"ב יש להימנע מלענווד טבעות בשעת בישול מ"מ כדיעבד נראה שא"צ לחוש שעלו לידיה זיעה שהיס"ב. [הוספת הכותב, ואמנם גוש הוא מחלוקת אבל בודאי צריך ליזהר בזה ואמנם ע"פ רוב יש לזיעה מקום להתפשט ויש להקל בדיעבד בספק היס"ב אבל אין ראוי כן לכתחילה ובדיעבד יש לדון בזה כמה צירופים, ובלאו הכי כבר כתב הראב"ד (בעה"נ שער הטבילה סי' ב): וכן הטבעת שבידה אי אפשר שלא תעבירו בשעת הלישה או בשעה שהיא אופה או מבשלת. ואמנם כל הפוסקים שאחריו [הרא"ש מקואות בסי' כו והביאו הב"י או"ח סי' קסא וכל הפוסקים אח"כ] הזכירו רק בשעת הלישה, ויל"ע בזה].

9. והנה לפי מה שנתבאר בסימן ד' הרי הדין הוא בכף שתחב לתבשיל אין משערים רק נגד מה שתחב ולא נגד מה שהוא בתוך הזיעה כמ"ש בשם החת"ס [ומשום 3 צירופים, או שזיעה לא מפליט, או שלא חוזר, ובעיקר שדרך עלייתה לא נבלע] ואם כן הרי גם נגד הטבעת אין סיבה שנשער [וגם להטעם האחרון הרי על פי רוב הטבעת היא כלפי מטה כפי האצבע].

הערות הרב על ההערות [חלק תוקנו בפנים]

הערה 2 - מש"כ להתיר בנ"ט בר נ"ט לכתחילה משום דרכו בשפע ועוד צירופים יש לציין שהחכמ"א (מ"ה בינ"א מא) התיר בצירוף זה כשנטף מבחוץ שיש ספק אם מפעפע לבפנים, וכל זה בדיעבד אך בודאי יש ליזהר לכתחילה שלא יארע כן ונזדקק לצירופים.

שם - בטענה שהקילוח עצמו אינו חלבי והיאך יאסור, היות שמזג מים לתוך החלב מכלי ראשון הרי שכל טיפה וטיפה שהגיעה לכוס יש לה כח עירוני מכ"ר ובלעה חלב והזיעה העולה ממנה חלבית [שהרי חמין מרובין עי' מ"ב סי' שי"ח סקע"ח], גם עירוי מקומקום חשמלי חשוב בדר"כ עירוני מכ"ר העומד על האש כיון שרגילים לערות די מיד ויש לחוש שעדיין הגוף חימום לזהט דחשיב כאש.

הערה 3 - החכמ"א איירי בעירוני סתם ולא כשעלה זיעה [נא.ה. עי' מה שנתבאר בזה בארוכה בסי' ו].

הערה 8 - גם בזמן הש"ך היו כלים ששמשו רק לפרווה כמבואר בש"ך (סי' צה סקי"ט) ואעפ"כ הש"ך לא חילק בדין ייחוד תשמיש שסיר שנקנה עבור פרווה שאני. [נא.ה. ע"ש היטב בש"ך].

הערה 9 - החת"ס לא דיבר בזיעה אלא נחלק על הכו"פ שאסר ללא זיעה רק מחמת הבל הקדירה מדין הר"י בחתיכה שמקצתה ברוטב אבל כשיש זיעה שהיס"ב לא התיר החת"ס. [נא.ה. עי' משנ"ת בארוכה בסי' ד בזה]